

Samuil Micu (1745-1806)

Nepot al lui Inocențiu Micu-Klein, Samuel Micu este cel care elaborează fundamentele filosofice ale mișcării spirituale a Școlii Ardelene. Având studii temeinice de teologie și filosofie la Viena, Samuel Micu a fost influențat masiv de luminismul german și a contribuit la asimilarea noilor idei raționaliste în gândirea românească. A tradus un manual a lui Baumeister, *Elemente de filosofie*, manual ce preia ideile kantiene, sub influența lui Christian Wolff. Trăsătura dominantă a gândirii lui Micu este raționalismul. El a elaborat o terminologie filosofică în limba română, a dat o explicație rațională evenimentelor istorice. A tradus lucrări religioase, precum și opere ale unor autori antici.

Opera sa fundamentală este *Istoria și lucrările și întâmplările românilor* (1805), care a fost publicată integral abia în anul 1995. El continuă și îmbogățește argumentația cronicarilor și pe cea a lui D. Cantemir. Teza pe care o lansează Micu este aceea că dacii au fost exterminați în războaie, iar românii sunt descendenți direcți ai romanilor. A respins cu argumente complexe teoria "vidului istoric", teorie prin care unii istorici susțineau că Dacia ar fi fost abandonată de populația autohtonă odată cu retragerea aureliană, astfel că triburile maghiare ar fi găsit un spațiu "gol" la sosirea lor în Transilvania. Invocând și argumente din teoria dreptului natural, Micu subliniază apăsător originea nobilă a poporului român, susținând că vechimea și continuitatea românilor în spațiul autohton, ponderea demografică și contribuția lor în istoria Transilvaniei legitimează lupta românilor pentru recunoașterea lor ca națiune egală în drepturi cu cele trei națiuni "recepte".

Alte lucrări: *Logica*, publicată la Buda, în 1799; *Legile firei, ithica și politica*, publicată la Sibiu, în 1800. Au rămas în manuscris lucrările: *Învățătura metafizicii* (1787/1790), descoperită târziu, ca și alte lucrări: *Etica sau învățătura obiceiurilor*; *Învățătura politicească*, scrise la Viena, între 1781-1787.

Logica este o introducere în studiul filosofiei, pe baza lucrărilor lui Christian Wolff și Baumeister. Autorul se referă la trei feluri de cunoștințe: cunoștințe istorice, cunoștințe ale faptelor (obținute pe cale senzorială) și cunoștințele filosofice (de ordin rațional, referitoare la cauze, "pricini"). "*Filosofia nu este alta fără numai...obișnuirea de a cerca și a cunoaște destule pricini ale lucrărilor*". Cunoașterea rațională, logică, este completată de cea empirică. Viziunea lui Micu este o îmbinare a empirismului și raționalismului din epocă.

Micu împarte filosofia în două părți:

- Filosofia teoretică, ce vizează adevărurile abstracte, la rândul ei împărțită în filosofie naturală (sau fizica) și metafizică (ontologia, cosmologia, psihologia și teologia naturală sau rațională).
- Filosofia practică, ce cuprinde ideile cu valoare normativă, care călăuzesc oamenii în acțiunea practică spre câștigarea fericirii. Ea este alcătuită din filosofia practică generală, dreptul firii (natural), etica și politica. Precursor al gândirii politice românești, Micu definește astfel politica: "*Înțelepciunea care învață cum se cade a stăpâni și ocârmui cetatea*".

Micu este un creator de limbaj filosofic în limba română. În textele sale apar o serie de termeni precum metafizica, ființa, firea, insul, rațiune, adevăr, lege, experiență, cunoștință, ș.a., având un înțeles filosofic precis definit. Ideea este "*închipuirea*

(imaginea) care poate fi mai luminată sau mai întunecată în minte a vreunui lucru". Genul și specia sunt la el "feliurile și spițele". Adevărul logic este "cuvântul și întocmirea gândurilor noastre cu lucrul însuși". Experiența este "speriență", iar demonstrația este "arătare" - două căi de a ajunge la adevăr, la cunoștințe certe, "țapene". Ontologia pornește de la "ins", de la lucrurile individuale spre cele generale. Principiile sunt "începuturile", iar "începutul zicerii împotriva" este principiul contradicției, "începutul pricinii destule" este principiul rațiunii suficiente al lui Leibniz. Alte echivalențe: pricină=cauză, mutare=schimbare, stâmpărare=moderație, spație=spațiu.

Învățătura metafizicii este o prelucrare personală a cărții lui Baumeister, discipol al lui Wolff. Subliniază mereu puterea naturală a rațiunii de a căuta și de a obține adevărul. Ideile epocii se regăsesc la Micu: amestec de raționalism și empirism, interes pentru cunoașterea probată prin experiență, critica moderată a scolasticii. "Toată cunoștința omenească vine de la simțuri" – spune el, adoptând noile perspective științifice ale vremii sale. Metafizica rămâne însă un domeniu rezervat al gândirii raționale, ce cuprinde "multe și încurcate întrebări", fiind "învățătura aceia cu care închipuirile preste tot de obște să tâlcuiesc".

Texte din *Învățătura metafizicii* (1806):

"Măcar că sunt unii carii judecă cum că pre cei mai tineri nu să cade a-i lăsa să învețe metafisica, pentru că multe și încurcate întrebări cuprinde care mai bine este a nu le ști decât a le ști, însă eu judec că nu trebuie a opri pre cei mai tineri de la desfătarea metafizicii, cu atâta, cu cât mai mult folosește să ajungă ei, ca să poată ales gândi, care lucru a-l dobândi, foarte mult ajută această învățătură a metafizicii, după ce acum s-au curățit de multe încurcături ale sholasticilor. (...)

Toată cunoștința omenească vine de la simțuri, iar tot ce prindem cu simțurile, aceia să ține de lucrurile cele singuratice, care în multe chipuri îmbrăcate și învăluite au cu locul, au cu vremea, au cu fața, au într-alt chip osebite, să pun înaintea noastră, despre care mai pre larg am grăit în "Loghică".(...)

În fieștecare lucru nu numai insul trebuie a-l socoti, ci și întru acesta trebuie să ne ostenim, ca să luăm aminte la firea și la ființa lucrului, și așa să cunoaștem ce este lucrul. Iară ființa fieștecărui lucru este aceia, prin care orice lucru este numai acela, și nu altul. Adecă ființa este aceia, prin care lucrul din toate alte lucruri se poate cunoaște și să osibește. (...)

Speriința ne învață pre noi cum că trupurile care le vedem noi în lumea acesta, unele pier altele răsar, după zi să face noapte și după noapte zi, și nici Soarele, nici stelele nu rămân pururea întru același stat. Luminat dară este, cum că întru această lume sunt lucruri, care urmează unele după altele.(...)

Ce zicem noi cuvânt, grecii zic logos, latinii ratio zic, așa dară aici prin cuvânt nu sunet trebuie să înțelegi, ci judecata cea adevărată a minții, care-ți arată și ce învață pentru ce și cum să cuvintezi".

Texte din *Logica* (1799):

"Două căi sunt, ca să putem ști ceva, că cu bună samă e adevărat, adecă: speriință și arătare.

Despre speriință aceasta se cade a le însemna:

a) cum că toată simțirea, sau priceaperea și cunoștința noastră, au este din lăuntru, au

din afară. (...)

Prin speriință cunoaștem numai cele singuratice, adecă cele ce cu simțirile le prindem. (...)

Până acum am zis de speriință, să zicem ceva și de arătare. Arătarea zicem, că este împletirea și legătura cea cu bun rând a cuvântărilor. În arătare nu se spun altele, fără numai cele ce sunt adevărate, adecă: arătarea este adevărarea spunerii, sau a lucrului, ce să zice, cu temeieri adevărate și fără îndoială. (...)

Dreptul firei tâlcuiește legile și învață ce trebuie omul să facă sau să nu facă. Iară etica arată model și calea cum trebuie a asculta de legile firei. Pentru aceea, bine au zis unii cum că dreptul firei este teoria eticii. (...)

Texte din Scurtă cunoștință a istoriei românilor (1796):

“Socotind cu mîntea mea zisa aceia a filosofului aceluia, carele au zis că urât lucru este elinului să nu știe elinește, adevărat și rumânului să poată zice că urât lucru este rumânului să nu știe istoria neamului său, că vedem cum toate neamurile au scris lucrurile mai marilor săi și se cuvine aceasta omului carele are mîntea, că istoria este dascălul tuturor lucrurilor (...) că ea nu numai cu cuvinte, ci și cu pilde adeverează cele ce învață.

Acel lucru cugetându-l, eu am socotit, că acum întâi încai pre scurt să dau oarece cunoștință a neamului meu cel rumânesc, carele până acum nici atîta cunoștință de neamul său nu are. Poate că se vor afla unii cu simțire tocmai dobitocească, de vor defăima această osteneală a mea, zicînd: ce folosește omului să știe cele ce au fost; unii ca aceștia sunt tocmai dobitoace, că numai dobitoacele nu știu lucrurile mai marilor săi. (...)

Deci, tu, o cuvîntătoriule rumâne, primește această puțintică, dar cu multă osteneală și priveghere adunată istorie a neamului tău, și au tu te nevoiește, au de nu poți tu, îndeamnă și ajută pre alții, carii pot, ca mai pre lung și mai pre larg, lucrurile rumânești să le scrie, și la tot neamul cunoscute să le facă, ca cei buni să se laude întru neamurile neamurilor, iar cei răi și cei nevrednici să se rușineze și să înceapă a lăpăda simțirea cea dobitocească, și a fi oamenii rumâni, adică desăvârșit, că mult este a fi născut rumân”.